

Research Paper

Analyzing the deconstruction of women's representation in Persian proverbs

Omid Momtaz^{1*}, Hadi Noori², Hasan Chavoshian³

1. PhD in Cultural Sociology, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

2. Associate Professor of Social Sciences Department, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

3. Associate Professor of Social Sciences Department, Social Science department, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.139554.1343>

Received: August 11, 2023

Accepted: January 8, 2025

Available online: December 22, 2025

Keywords: Culture, Proverb, Deconstruction, Woman, Representation.

Abstract

Proverbs, as part of the oral tradition of popular culture and deposits of culture, indicate many social realities, including women, which are represented. The current research seeks to achieve the intellectual structure and ideology governing these proverbs through the method of deconstruction. Out of about 50,000 proverbs in Dekhoda's book of proverbs and sayings, about 100 proverbs are selected as the statistical population of this research, of which 20 proverbs are dedicated to women and are the examples of the research. The analysis of deconstruction is done with David Boge's eight-step method, which includes: searching for dual confrontations, reinterpreting hierarchies, protesting voices, the other side of the narrative, negating plot, finding exceptions, reading between the lines, and re-arranging. The findings of the research show that in all the proverbs, the dual confrontation of woman/man is a constant and central opposition and in all of them, men are superior and women are inferior. The absent voice of the text is the voice of women and the dominant plot is tragedy. The other side of the narrative is the existence of violating traces of the dominant narrative within the text, giving the subordinate women the possibility of silent resistance against the governing rule of patriarchy. As a result, the re-narration of the dominant patriarchal narrative through overturning the double hierarchy ruling the text causes a change in the plot to comedy so that women find a different position in the re-narration.

Momtaz, O., Noori, H., Chavoshian, H. (2025). Analyzing the deconstruction of women's representation in Persian proverbs. *Sociology of Culture and Art*, 7 (4), 12-23.

Corresponding author: Omid Momtaz

Address: University of Guilan

Email: momtazomid@gmail.com

Analyzing the deconstruction of women's representation in Persian proverbs

Extended Abstract

1- Introduction

The position of women in society is often introduced through the image that culture, religion, daily activities and society's beliefs present of her. These thoughts and opinions are manifested in different forms and one of these manifestations is oral literature as a part of popular culture. Iran is one of the countries that has a rich and extensive oral literature. Proverbs is one of the types of oral literature and by definition, a legacy of customs, beliefs and practices of each generation that are passed on to the next generations. How to represent a woman's identity is important because it is this historical image that forms the basic and basic part of the identity, the temperament of the person. Presenting a positive or negative image affects the way a person views himself, society and the world. And our identity shapes our behavior towards others. Women's identity and their perspective are effective in the future of society because women, as one of the main agents of society, have an impact on individual and collective identity.

2- Methods

The analysis method of the current research is deconstruction, and its theoretical basis is Jacques Derrida's theory of language. There are five basic assumptions that Derrida's deconstruction relies on: 1. the expansion of the structuralist idea of the author's death, which shows that believing in the existence of any single and unified subjectivity is a metaphysical myth; 2. questioning the assumption of meaning in the text; 3. questioning the assumption of a coherent and unified nature for the text; 4. questioning the fact that it is possible to have a comprehensive understanding of the text, which in fact means complete knowledge and therefore, a metaphysical assumption; 5. The possibility of infinite readings of the text. From Derrida's point of view, deconstruction is not really a method in the literal sense of the word, but rather a type of analysis - not a logical one - that removes meaning from the text in order to reveal the inner possibilities of the text. Some Derridians, such as David Bogue, have gone beyond this limit and tried to systematize deconstruction and use it as a strategy for narrative criticism. Hence, deconstruction, in Bogue's work, becomes a kind of postmodern critical analysis method that can be used to show which ideology, worldview, and domination relations lie behind the text and it consists of eight stages: searching for dual confrontations, reinterpreting hierarchies, protesting voices, the other side of the narrative, negating plot, finding exceptions, reading between the lines, and re-arranging.

3- Findings

Among the hundred proverbs randomly selected from Dehkhoda's book of proverbs and decrees, twenty proverbs were dedicated to women. From the deconstruction of the twenty proverbs related to women, many dualities emerged, which is a sign of the dominant dualistic thinking. The dominant and central duality in this is man and woman, which according to Derrida, that in all dichotomies, one side is dominant and the other is subordinate. The narrators of all parables have been men, and women have always had a marginal role. Men speak on behalf of the entire society. Where men have been the object and subject of proverbs, they have been seen in a high masculine position, and where they have been condemned, feminine inferiority has been attributed to them. Thus, the institutionalized hierarchy of superior male/inferior female is clearly obvious here. There is another case in deconstruction of proverbs. The narrator of the proverb is both a narrator and not. He always narrates the proverb to someone else and does not address himself. Therefore, another dichotomy can be observed in proverbs: self/other duality.

Attributes like emotional beings, weak, prone to crying, immature, unable to manage affairs, deserving of silence and blame, possessing frivolous behavior, lacking wisdom and knowledge, remaining hidden, being of low value, being an otherness, drowning in ignorance, deficient in reason and religion, manipulated by men, being a disaster, obedience, namelessness and so on are attributed by men to each woman and through all these cases, the type of representation of women in proverbs is determined as a mirror of social relations. In this way, women's identity is doubted and women's place in society and society's view of women are reflected in these proverbs.

4- Discussion & Conclusion:

The purpose of showing the ideological structure governing the text is to destabilize the centralism in the text and reveal its internal possibilities to deal with the apparent certainty and coherence of the text. Although the resulting dualities indicate patriarchal dominance, the dual narratives have another side, which violate the dominant narrative in the text and allow female subordinates to find a voice. Rejections that allow the subordinates to resist the ruling hierarchy. Laughing, working, not taking advice, giving birth, speaking, leading, intellect and religion (deficient), kindness, goodness, being in the house, and being in the association are among these possibilities of resistance of the silent subordinate women. They undermine the rule of patriarchy. The dominant plot of the selected proverbs is mostly tragedy in which women have lost the social world, but the existence of contradictory traces provides the

Analyzing the deconstruction of women's representation in Persian proverbs

ground for their temporary release from the current failure and drawing a comedic plot. Thus, it is clear that "everything is inside the text" and by using the internal features of the text, it is possible to break its apparent coherence and change the dominant plot of the text. The result of the re-narration of the dominant narrative is through overturning the hierarchies that govern the text, which shows how the narrative can become a free game of dual confrontations behind the hierarchies and women find a different position in the re-narration.

5- Funding

The costs of this study were provided by the authors of this study.

6- Authors' Contributions

This paper is authored by Omid Momtaz, PhD student in Cultural Sociology at University of Guilan and Hadi Noori, Assistant Professor of Social Sciences Department at University of Guilan.

7- Conflict of Interests

According to the authors of this article, there was no conflict of interest.

تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی

امید ممتاز^{۱*}، هادی نوری^۲، حسن چاوشیان^۳

۱. دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.139554.1343>

چکیده

ضرب‌المثل‌ها در مقام بخشی از سنت شفاهی فرهنگ عامه و رسوب‌گاه‌های فرهنگ، حاکی از واقعیت‌های اجتماعی بسیاری از جمله زنان هستند که مورد بازنمایی قرار می‌گیرند. پژوهش حاضر به دنبال آن است که با روش واسازی به ساختار فکری و ایدئولوژی حاکم بر این ضرب‌المثل‌ها دست یابد. از حدود ۵۰۰۰۰ ضرب‌المثل موجود در کتاب امثال و حکم دهخدا حدود ۱۰۰ ضرب‌المثل به‌عنوان جامعه آماری این پژوهش انتخاب می‌شوند که ۲۰ ضرب‌المثل آن به زنان اختصاص داشته و نمونه‌های پژوهش حاضر هستند. تحلیل واسازی با روش هشت مرحله‌ای دیوید بوژه انجام می‌شود که عبارتند از: جست‌وجوی تقابل‌های دوتایی، بازتفسیر سلسله‌مراتب، صداها، معترض، سویه دیگر روایت، نفی پی‌رنگ، یافتن استثناء، خوانش بین خطوط، سامان‌دهی مجدد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در تمامی ضرب‌المثل‌ها، تقابل دوگانه زن/ مرد تقابل ثابت است و در همه آن‌ها مرد در جایگاهی فرادست و زن در جایگاه فرودست است. صدای غایب متن صدای زنان و پی‌رنگ مسلط تراژدی است. سویه دیگر روایت وجود ردپاهای ناقض روایت مسلط در درون متن است که به زنان فرودست امکان مقاومت خاموش در برابر قاعده حاکم مردسالاری را می‌دهد. در نتیجه، بازروایت‌گری روایت مسلط مردسالاری از طریق واژگون‌سازی سلسله‌مراتب دوگانه حاکم بر متن باعث تغییر پی‌رنگ به کم‌دی می‌گردد تا زنان جایگاهی متفاوت در روایت‌گری مجدد یابند.

تاریخ دریافت: ۲۰ مرداد ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۹ دی ۱۴۰۳

انتشار آنلاین: ۱ دی ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی: فرهنگ، ضرب‌المثل، واسازی، زن، بازنمایی.

استناد: ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

* نویسنده مسئول: امید ممتاز

نشانی: دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

پست الکترونیکی: momtazomid@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

فرهنگ که از منظر ریموند ویلیامز (۱۹۷۶) یکی از دو یا سه واژه بسیار پیچیده است، باورها و ساختارهای اجتماعی ما را شکل می‌دهد. از فرهنگ جامعه، ادبیات منحصر به فردی حاصل می‌شود که به فرهنگ عامه^۱ معروف است و مجموعه‌ای است از دانستنی‌ها و اعمال و رفتاری که در بین عامه مردم بدون در نظر گرفتن و حتی بدون وجود فواید علمی، منطقی آن، سینه به سینه و نسل به نسل به صورت تجربه به ارث رسیده است (روح الامینی، ۱۳۸۲، ۲۲۶). در میان قلمرو گسترده فرهنگ عامه، ادبیات شفاهی^۲ می‌تواند عرصه مناسبی جهت شناخت ارزش‌ها و باورهای یک ملت باشد؛ به این دلیل که هر چند ادبیات فولکور بازگوکننده بازمانده‌های فکری افراد متعلق به یک فرهنگ است، اما این بخش از فرهنگ نیز مانند سایر بخش‌های آن میرایی ندارد و حیات خود را در نسل‌های متمادی از گذشته تاکنون حفظ کرده است و به عبارتی دیگر از آن به عنوان رسوب‌گاه فرهنگ یاد می‌شود. اهمیت ادبیات عامیانه به عنوان یکی از عناصر اساسی فولکور در هر فرهنگ تا جایی است که ویلیام باسکام، مردم‌شناس آمریکایی، قلمرو فولکور را به هنر شفاهی محدود کرده است. در واقع باید گفت که موضوعات ادبیات فولکور در همه اعصار یادآور قابلیت‌های ویژه نوعی انسان و آیین زندگی واقعی انسان‌هاست (سیپک، ۱۳۸۴، ۱۳).

ضرب‌المثل‌ها یکی از بهترین انواع فرهنگ شفاهی در همه جوامع است. بخشی عظیمی از فرهنگ عامه و ادبیات شفاهی در ضرب‌المثل‌ها بازگو شده است که خود به مثابه چکیده افکار و عقاید ملت‌ها، از اوضاع و شرایط اجتماعی- فرهنگی متأثرند. هر چه تاریخ تمدن یک ملت طولانی‌تر باشد، حوادث بیشتری را تجربه می‌کند و ضرب‌المثل‌های بیشتری دارد. تعداد زیادی ضرب‌المثل در زبان فارسی وجود دارد که ممکن است مختص این زبان باشد یا از اقوام دیگر وام گرفته شده باشد. مطالعه ضرب‌المثل‌های یک ملت می‌تواند به خوبی نشان‌دهنده اخلاق، عادات، افکار، حساسیت‌ها یا علایق مردم باشد.

از جمله مسائلی که در اغلب جوامع، طی چند دهه اخیر به صورت تامل برانگیزی به آن پرداخته شده است موضوع زنان، موقعیت و جایگاه آنان است. از آن‌جا که زنان تقریباً نیمی از جمعیت کشور ما را تشکیل می‌دهند، در جایگاهی فراتر از قوم و ملت و نژاد و تبار قرار دارند. زن در عرصه پهناور جهان، از آغاز تاکنون و فارغ از زمان و مکان، نژاد، رنگ و آیین، بار مسئولیت ویژه‌ای بر دوش دارد و آن عبارت است از زادن و پروردن و به بلوغ رساندن. آیا به راستی نقش زنان در همین چند کلمه خلاصه می‌شود؟ شکی نیست که موارد یاد شده، بخشی از حیات زن و شاید مهم‌ترین بخش آن باشد. اما حقیقت این است که زن در ساختار اجتماعی، تاریخی، سیاسی و زیربنای فرهنگ و تمدن نقشی بس عمده داشته و دارد (اعتضادی، ۱۳۸۸، ۴۹).

حال اگر ضرب‌المثل‌ها را آیین جوامع بدانیم، با توجه به این‌که از دامان فرهنگ یک ملت بیرون می‌آیند و ناخودآگاه بر اذهان اهل یک زبان تاثیر می‌گذارند، با بررسی مفهوم آن‌ها می‌توان دیدگاه جامعه نسبت به زنان را بهتر درک کنیم؛ زیرا با اندکی تامل می‌بینیم در اغلب موارد ضرب‌المثل‌ها از زبان مردان و خطاب به زنان گفته شده و در اندک مواردی زنان، مردان را مورد خطاب قرار داده‌اند (امین‌الرعا و دیگران، ۱۳۹۴، ۹۳). پرداختن به فولکور و ادبیات شفاهی به عنوان زبانی اجتماعی برای بیان اندیشه‌ها، ارزش‌ها و باورها اهمیت بسیاری زیادی دارد. زیرا هنوز هم جامعه‌ای سراغ نداریم که تمام رفتار و اعمال افرادش منطقی و بر اساس موازین کاملاً منطقی- علمی باشد، بنابراین جامعه‌ای را نیز نمی‌شناسیم که دارای فولکور نباشد (روح الامینی، ۱۳۸۲، ۲۳۱). به علاوه، ضرب‌المثل به عنوان یکی از عناصر ادبیات شفاهی تا حدود زیادی در جامعه کنونی زنده هستند و به کار می‌روند. بنابراین، ضرورت و اهمیت مطالعات جامعه‌شناختی با روی‌کردهای نوین در این زمینه، به‌ویژه در جایی که فرهنگ نوشتاری اساساً ضعیف است، پرواضح است. این پژوهش با بکارگیری ضرب‌المثل‌های کتاب امثال و حکم دهخدا که شامل حدود ۵۰۰۰ ضرب‌المثل است و جامع‌ترین کتاب در این زمینه به شمار می‌رود، به دنبال آن است تا نشان دهد که زنان چگونه در ضرب‌المثل‌های فارسی بازنمایی شده‌اند و حضور نظام‌های اجتماعی گوناگون نظیر مردسالاری^۳ بر این بازنمایی چگونه است؟

¹ popular culture

² oral literature

³ patriarchy

ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

تحقیقات جامعه‌شناختی گوناگونی با استفاده از ضرب‌المثل‌ها به انجام رسیده است از جمله سیزدیکوف و کانات (۲۰۱۴) به‌منظور تحلیل ارزش روشی و روش‌شناختی^۱ بکارگیری ضرب‌المثل‌ها در طبقات انگلیسی، مقایسه‌ای میان ضرب‌المثل‌های بریتانیایی و قزاقستانی به انجام رسانیده است. ماکوسی (۲۰۰۷) در پژوهشش در مورد ضرب‌المثل‌های یوروبایی بر آن است تا نشان دهد که چگونه این ضرب‌المثل‌ها در جوامع فرهنگی-اجتماعی یوروبا برای دستیابی به ثبات درمانی، در همه حوزه‌ها، در دنیایی پر از غم و با استفاده از شاخص‌های مربوطه استفاده می‌شود. ون ژائو (۲۰۱۲) به منظور بررسی رابطه ضرب‌المثل‌های اجتماعی با فرهنگ از نظریه نشانه‌شناسی باختینی به عنوان ابزار تحلیلی مورد استفاده قرار داده است. از منظر این مقاله ضرب-المثل‌های اجتماعی را می‌توان به عنوان نشانه‌های ایدئولوژیک در نظر گرفت. گرانام-هران (۲۰۱۰) به‌منظور معرفی برخی ویژگی‌های رابطه میان ضرب‌المثل‌ها و جنسیت در سنن فولکلور فنلاندی بر گفتار آموزشی با استفاده از ضرب‌المثل‌های موجود در داستان‌های زندگی مربوط به انتهای قرن نوزدهم و ابتدای قرن بیستم متمرکز گردیده‌اند. وحیانی (۲۰۱۹) از مطالعات زبان‌شناسی نشانه‌شناختی رولان بارت در تحلیل کیفی ضرب‌المثل‌های سومباوا بهره می‌برد. نیکولایوا و یاکولوا (۲۰۱۵) به بررسی مسائل نظری مهم و جنبه‌های کاربردی نقل‌قول ضرب‌المثل‌ها در مطبوعات خارجی زبان جمهوری خلق چین می‌پردازند. ابو زید (۲۰۱۳) سعی دارد انواع مختلفی از رفتارهای اقتصادی مانند انتخاب بین زمانی مصرف، سرمایه‌گذاری، ریسک‌پذیری، کار و تحصیل را به مجموعه‌ای از گفته‌ها، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های رایج در جامعه آمریکا مرتبط کند. گادفری (۲۰۱۶) با استفاده از روش تفسیر جامعه‌شناختی به بررسی مسائل اقتصادی-اجتماعی اسرائیل در دوران شکوه سیاسی آن و نحوه برخورد آن با قشر ضعیف و آسیب‌پذیر می‌پردازد.

در حوزه تحقیقات داخلی، موحدی و همکاران (۱۳۹۱) از تحلیل محتوای کیفی جهت مطالعه مفهوم زن بویژه در ضرب-المثل‌های فارسی استفاده کرده‌اند. آزاده پشوتنی‌زاده در پژوهشی به ضرب‌المثل‌های زرتشتی و تاثیر آن‌ها بر هنر زرتشتی پرداخته است. این پژوهش از رویکرد انسان‌شناسی فرهنگی هنری بوده، از روش توصیفی-تحلیل بهره می‌برد و به شیوه میدانی و کتابخانه‌ای به گردآوری اطلاعات پرداخته است. وثوقی و عبداللهی (۲۰۱۳) با ترکیب عوامل برگرفته از ضرب‌المثل‌های اورامی، نظریه وبر در مورد توسعه و دیدگاه جاری نظریه توسعه همراه با به‌کارگیری تحلیل محتوا به مبحث توسعه نظر دارند. تقی آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۲) به منظور بررسی نگرش‌های توسعه‌ای در لرستان از منظر فرهنگی با استفاده از فرهنگ محتوای تلخیصی به عنوان روش تحقیق به بررسی ضرب‌المثل‌های لری پرداخته‌اند. علی صادقی‌منش و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی تطبیقی ضرب‌المثل‌های پارسی و انگلیسی با تمرکز بر موضوع زن با اتکا بر امثال و حکم و فرهنگ ضرب‌المثل‌های فارسی و با بهره‌گیری از دیدگاه‌های روان‌شناسی اریک برن و آلفرد آدلر پرداخته‌اند. پروین امین‌الرعا و همکاران (۱۳۹۳) با استفاده از تحلیل محتوای کیفی به بررسی ویژگی‌های گوناگون زنان در ضرب‌المثل‌های فارسی پرداخته‌اند. فرصتی جویباری و نبئی در تحقیقی دیگر (۱۳۹۲) جایگاه زن را در فرهنگ پارسی و در آیین امثال و حکم در یک نگاه تحلیلی و انتقادی با رویکرد جامعه‌شناسی بررسی کرده‌اند. جلیل کریمی و همکاران (۱۳۹۹) با تأکید بر ایده‌های برگر، استوارت هال، جنکینز و کاستلز، نگاهی برساخت‌گرایانه داشته و با تحلیل محتوای کیفی و فن مقوله‌بندی به تحلیل داده‌ها پرداخته‌اند.

پژوهش حاضر قصد دارد که به «واسازی» ضرب‌المثل‌های مربوط به زنان بپردازد و از این رهگذر، از طریق حصول دوگانگی^۲-های موجود در آن‌ها و نوع روابط حاکم بر این دوگانگی‌ها تحلیلی در باب بازنمایی زن در فرهنگ عامه و شفاهی ایران بدست دهد.

¹ methodologic

² dichotomy

ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

روش تحلیل تحقیق حاضر، واسازی است و مبنای نظری آن نظریه ژاک دریدا^۱ است. دریدا با ارائه واسازی که کارائی آن و مفاهیم مرتبط با آن، توسط خود وی ابداع گردید بر ضد تفکر فلسفی در غرب، استدلال نمود. به جرات می‌توان اذعان داشت که واسازی مهم‌ترین دستاورد فکری ژاک دریدا و یکی از مناقشه‌برانگیزترین و جالب‌ترین مباحث فلسفه پسا‌ساختارگرایی و پارادایم پسامدرنیسم است و خوانشی نوین از متون فلسفه، روان‌شناسی، ادبیات، دین‌پژوهی، حقوق، علوم سیاسی، علوم تجربی و هنر عرضه نموده است. این تحلیل، فلسفه‌ای دیگرگون و خارج از انتظار دانش آموختگان سنت فلسفی است. این فلسفه، سنت فلسفی افلاطون را به چالش کشیده و آن را خاستگاه مشکلات پیچیده متافیزیک غربی می‌داند. یکی دیگر از مفروضات بنیادین در فلسفه غرب که دریدا آن را به چالش می‌کشد آن است که زبان زمینه درک صحیح ما از جهان را فراهم می‌آورد و در واقع، این واسازی است که در مقام یک تمهید استراتژیک قصد ارائه قرائتی دارد که این فرض را بی‌اعتبار می‌سازد (آبرامس، ۲۰۰۵، ۶۵). به عبارت دیگر، «واسازی به روش خاصی در قرائت متون اطلاق می‌گردد که هدف آن متزلزل کردن کانون یا مرکز متن بر پایه عناصر معناشناختی برگرفته از پیرامون آن است» (دریدا و رورتی، ۱۳۸۵، ۳۱). این معنزدائی^۲ از متن و در نتیجه آشکار ساختن امکانات درونی متن در جمله معروف او آشکار می‌شود: «هیچ چیز بیرون از متن نیست» (دریدا، ۱۳۹۰، ۵۱)؛ اما مراد او از متن «محدود به گرافیک، کتاب، یا حتی گفتار نمی‌شود... آن چه من متن می‌نامم در برگیرنده همه ساختارهای واقعی، اقتصادی - تاریخی، نهادی - اجتماعی و در مجموع همه مراجع قدرت ممکن می‌شود» (دریدا، ۱۹۹۵، ۱۶۸).

دریدا به تاسی از سوسور بر این عقیده است که معنا حاصل تفاوت است. تفاوت، متضمن این ایده است که معنا همواره، و شاید تا حد تکمیل‌پذیری بی‌پایان، با بازی دلالت به تعویق می‌افتد (نوریس، ۱۳۸۵، ۶۱). به عبارت دیگر، هر دلالت و معنایی وابسته به آن چیزی است که خودش نیست یا ندارد. واژه‌های «خود» و «دیگری» همراه با واسازی به وجود آمده‌اند و این امر را مطرح می‌سازند که هر چیزی به واسطه وجود متضادش موجود است. «تقابل دوتایی» همچون ادراکات زیبا-زشت و خوب-بد، به همان اندازه که با هم هستند، می‌توانند معنایی را متبادر سازند، نه به شکلی منفرد و جداگانه. دریدا با استفاده از واسازی «روشی را پیشنهاد کرده است که در آن ما می‌توانیم این تقابلهای را تنها با نشان دادن این که یکی از اصطلاحات متضاد فقط در درون دیگری وجود دارد، براندازیم» (ساروپ، ۱۹۹۶، ۶۰).

به طور کلی دریدا تمام متافیزیک غرب را بر مبنای این تضادهای دوگانه یا مفهومی مشاهده می‌کند که در این دوگانگی‌ها برای هر طرف، رقیبی وجود دارد (برسلر، ۱۹۹۴، ۷۶). اندیشمندان غربی با تکیه بر این تقابلهای سلسله‌مراتبی به دنبال شناسایی نظم حقیقت و واقعیت هستند، نظمی که می‌تواند نقش یک بنیان قابل اعتماد برای داوری در باب دوگانگی‌ها را فراهم آورد (سیدمن، ۱۳۸۸، ۲۲۲).

پنج فرض اساسی وجود دارد که واسازی دریدا بر آن ابتناء دارد: (۱) بسط ایده ساختارگرایانه مرگ مولف که نشان از آن است که قائل بودن به وجود هر گونه ذهنیت واحد و یک‌پارچه، افسانه‌ای متافیزیکی است؛ (۲) زیر سوال بردن فرض وجود معنا در متن که پیش‌فرض آن وجود این امکان برای متن است که می‌تواند به خارج از خودش ارجاع دهد. ساختارگرایی زوال‌باور به وجود متنی که به خارج از خود ارجاع می‌دهد را پیش‌بینی نموده بود. بدین واسطه بود که در ساختارگرایی فرض می‌گردید که معنا صرفاً در محدوده نظام نشانه‌ها و درونی آن است. دریدا با بسط این ایده استدلال می‌نماید که نظام‌های نشانه‌ای نه تنها قادر به گذر به فرای خود نیستند و نمی‌توانند به پدیده‌های خارج از خود ارجاع نمایند بلکه دروناً نیز بی‌معنا می‌باشند. این عدم ارجاع متن به خارج از خود به ارتباط میان متن و زمینه در جهت درک متن که از اصول هرمنوتیک است را پایان می‌بخشد؛ (۳) زیر سوال بردن فرض وجود ماهیت منسجم و واحد برای متن که به اعتقاد دریدا پیش‌فرضی متافیزیکی است و وی از ساختارگرایی به دلیل این فرض که متن یک کل واحد نمادین است انتقاد می‌نماید؛ (۴) زیر سوال بردن این امر که می‌توان درکی جامع از متن داشت که در حقیقت به معنای دانشی تام و تمام و بنابراین، فرضی متافیزیکی است. وی نه تنها بر این باور است که دست‌یابی به خوانشی جامع توهم است بلکه دست یافتن به هر گونه خوانشی ناممکن است؛ (۵) دریدا به امکان خوانش‌های نامتناهی متن

¹ Derrida

² desemanticization

ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

معتقد است پس بی‌نهایت امکان تاویل وجود دارد که موجب حاکم بودن یک بلا تکلیفی تام و در حقیقت عدم امکان تاویل می‌گردد (دریدا، ۱۳۹۰).

بنینگتون (۱۹۹۳: ۲۷-۳۸) معتقد است که فلسفه دریدا هرگز یک فلسفه زبان نیست بلکه برعکس، معنایی فراتر از آن را در بر می‌گیرد. زیرا به عقیده بنینگتون، همان‌گونه که واسازی دریدا پیش‌بینی می‌کند، زبان برای تحلیل و گریز از متافیزیک غربی، نیازمند نوسازی معنایی است.

۳- روش پژوهش

از منظر دریدا، واسازی به واقع یک روش به معنای مصطلح کلمه نیست بلکه نوعی تحلیل- آن هم نه منطقی- است که از متن معنی‌زدائی می‌نماید تا امکانات درونی متن را برملا سازد (خاتمی، ۱۳۸۶، ۲۲۲). با وجود انکار دریدا مبنی بر روش بودن واسازی و این‌که در نامه‌اش «به یک دوست ژاپنی» به‌سادگی و صراحت اظهار می‌دارد: واسازی یک روش نیست و نمی‌تواند به یک وضعیت تبدیل شود (دریدا، ۱۹۹۱، ۲۷۳) و چیزی است که رخ می‌دهد (دریدا، ۱۹۹۰، ۸۵). برخی از دریدایی‌ها مانند دیوید بوژه از این حد فراتر رفته، سعی در نظام‌مندسازی واسازی و استفاده از آن به‌عنوان یک راهبرد برای نقد روایت گرفته‌اند. از این رو، واسازی، در کار بوژه به صورت نوعی روش تحلیل انتقادی پسامدرن در می‌آید که با آن می‌توان نشان داد که در پس متن، کدام ایدئولوژی، جهان‌بینی و روابط سلطه نهفته است. بنابراین، بوژه در عمل، از تعبیر دریدائی واسازی فراتر می‌رود و با طراحی الگوی هشت مرحله‌ای زیر واسازی را به‌نوعی روش تحلیل انتقادی^۱ تبدیل می‌کند (بوژه، ۱۳۸۰، ۱۵۶):

۱- جست‌وجوی تقابل‌های دوتایی

در مرحله اول، باید «فهرستی از تعبیر دوقطبی و دووجهی‌هایی که در حکایت استفاده شده‌اند بسازید. این شامل اصطلاحاتی که حتی اگر فقط یک جنبه‌شان ذکر شده باشد هم می‌شود» (همان، ۸۳).

۲- بازتفسیر سلسله‌مراتب

در مرحله دوم، «یک روایت، یک تفسیر یا سلسله‌مراتبی از یک رویداد از نظرگاه خاصی است. روایت معمولاً آشکالی از تفکر سلسله‌مراتبی را با خود دارد. سلسله‌مراتب را تشریح و تفسیر کنید (مثلاً این‌که در واژه‌های دوگانه چگونه یکی بر دیگری مسلط است) به طوری که شما می‌توانید تفوق‌اش را بفهمید» (همان، ۸۳).

۳- صداهای معترض

در این بخش محقق باید «اقتدار تک‌صدایی را نفی کند. مراکز روایی، حاشیه‌ای طرد می‌شوند. نگه داشتن یک مرکز انرژی زیادی می‌برد. چه صداهایی در این حکایت ابراز نشده باقی مانده‌اند؟ کدام صداها نسبت به دیگر صداها فرودست تلقی شده‌اند» (همان، ۸۳).

۴- سویه دیگر روایت

در این مرحله، محقق باید سلسله‌مراتب اصلی بین اصطلاح مرکزی و حاشیه‌ای دوگانگی را با فهرست کردن تنوعات و تفاوت‌های ظریف و جلوه‌های هر اصطلاح واژگون کند. بوژه آن را «صداهای یاغی» نام نهاده است: صدابخشی به دیدگاه‌های حاشیه‌ای. این‌که «چگونه روایت مرکزگرای نویسنده خود را واسازی می‌کند. نویسنده معمولاً سرخ‌ها و ردپاهایی از سلسله‌مراتب و موارد نقض یا واژگونه‌های خود را پدید می‌آورد. چون واسازی در خود متن رخ می‌دهد و محقق چیزی را به متن تحمیل نمی‌کند» (همان، ۸۹).

۵- نفی پی‌رنگ

¹ critical analysis

ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

«حکایات پی‌رنگ‌ها»، نسخه‌ها، سناریوها، دستورالعمل‌ها و اخلاقیاتی دارند. پی‌رنگ‌های شناخته شده از زمان افلاطون به این سو عبارتند از: رمانتیک، تراژیک، کمدی و طنز» (همان، ۹۰). در این بخش باید پی‌رنگ روایت را تغییر داد. «مثلاً از رمانتیک به تراژدی یا از کمدی به طنز، پی‌رنگ آن چیزی است که رویدادها را درون ساختار روایی به هم ربط می‌دهد.

۶- یافتن استثنا

همواره استثناهایی وجود دارند. «این استنها می‌توانند در بافت موقعیت حکایت شده جای داده شوند، یعنی در ناحیه بینامتنی حکایت‌های دیگر. حکایت‌های دیگری در مورد قاعده‌ای که تمرکز یافته و عرضه شده وجود دارند و این‌ها می‌توانند حکایاتی باشند که قاعده‌ای نمی‌پذیرند» (همان، ۹۰).

۷- خواندن بین خطوط

در این مرحله باید «ردگیری کنید آن چه را که گفته نشده است. علائم راهنما و هشدار دهنده را ردگیری کنید. جاهای خالی را پر کنید. آن چه را برای کامل ساختن ضروری است اضافه کنید. (توجه به بافت متن). آن چه را به صورت علائم آمده و آن‌جا که افراد از طریق خاموش ماندن مقاومت می‌کنند را ردگیری کنید» (همان، ۹۱).

۸- سامان‌دهی مجدد

در گام آخر، «وظیفه، تغییر سلسله مراتب دوگانگی در روایت است. یعنی روایت را دوباره روایت کنیم و نشان دهیم که روایت چگونه می‌تواند بازی آزاد تقابلی‌های دوتایی در ورای سلسله مراتب شود» (همان، ۹۲).

در این مقاله از میان همه ضرب‌المثل‌های موجود، روش‌گزینش تصادفی برای گزینش مورد استفاده قرار گرفت و حدود ۱۰۰ ضرب‌المثل به‌عنوان جامعه آماری بررسی گردید که از بین آن‌ها ۲۰ ضرب‌المثل به زنان اختصاص داشت. از آن‌جا که موضوع واسازی موارد منفرد ضرب‌المثل‌ها هستند تحلیل هشت‌گانه واسازانه در درون تک‌تک ضرب‌المثل‌ها انجام می‌شود و از شماره‌گذاری مرحله‌ای آن‌ها پرهیز می‌گردد.

۴- تحلیل یافته‌ها

واسازی ضرب‌المثل‌ها را با خود واژه ضرب‌المثل آغاز می‌نمائیم. واژه ضرب‌المثل، خود، متضمن یک دوگانگی اساسی است: گوینده و شنونده. که این امر، خود عمل سلطه از سوی یکی، و انفعال و پذیرش از سوی دیگری در پی دارد. گوینده، ضرب‌المثل را بیان می‌دارد و انتظار شنیده شدن آن - به عبارت بهتر، پذیرش آن - از سوی شنونده را دارد. در واسازی تمامی ضرب‌المثل‌ها یک دوگانگی همراه با تفوق دیده می‌شود که همانا دوگانگی مرد/زن است حتی اگر نامی از مردان یا زنان برده نشده باشد. روایت‌گر تمامی مثل‌ها مردان بوده‌اند و زنان چون همیشه نقش حاشیه‌ای داشته‌اند. مردان از سوی تمامی جامعه سخن می‌گویند. آن‌جا که مردان ایزه و فحوای ضرب‌المثل بوده‌اند در جایگاه رفیع مردانه دیده شده‌اند (کسی کو بود مهتر انجمن / کفن بهتر او را ز فرمان زن) و آن‌جا که مذمت گردیده‌اند پستی زنانه بدان‌ها نسبت داده شده است (مرد نامی ولیک کم ز زنی). بنابراین، سلسله‌مراتب نهادینه شده مرد فرادست/زن فرودست در این‌جا به‌وضوح آشکار است. در واسازی ضرب‌المثل‌ها مورد دیگری نیز به چشم می‌آید. گوینده ضرب‌المثل، هم گوینده است و هم نیست. او ضرب‌المثل را همواره خطاب به دیگری می‌گوید و خود را مخاطب قرار نمی‌دهد. پس می‌توان دوگانگی دیگری را هم در ضرب‌المثل‌ها مشاهده نمود: دوگانگی خود/دیگری.

۱- گریستن از آن مردان نیکو نیست (دهخدا، ۱۳۸۸، ۱۳۱۰)

در این مثل، تقابل‌های مرد/زن، نیک/بد و گریستن/خندیدن به چشم می‌خورد. در این نظام دوگانگی‌ها، مرد برتر از زن، نیک برتر از بد و خنده برتر از گریه در نظر گرفته می‌شود. صدای معترض و فرودست در این ضرب‌المثل صدای زن/دختر است چرا که مرکز توجه این ضرب‌المثل مردان و رفتار آنان است. به عبارتی، سویه دیگر داستان صدای زنان در حاشیه است که در تقابل مردان شایسته گریستن هستند. پی‌رنگ روایت هجو است. استثنای مثل حاضر، حکایت خندیدن زنان است که با واژگونی

¹ plot

ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

سلسله‌مراتب موجود رخ می‌نماید. در ردیابی بین خطوط، آنچه گفته‌نشده این است که گریستن از آن زنان نیکوست. در حقیقت، فتور و سستی در قالب گریه به زنان نسبت داده شده و دلیل بی‌کفایت جلوه دادن زنان و دور ساختن آنان از متن و راندن آنان به حاشیه است. اگر این مثل را بازسازی نماییم، خواهیم داشت: «گریستن از آن مردان نیکوست» یا «خندیدن از آن زنان نیکوست». یعنی مقوله دوگانه گریستن/خندیدن در مقام پدیده‌ای جنسیتی از انحصار دسته زنان و به‌مثابه امری زنانه خارج می‌شود و با بازی آزاد دال‌ها بسته به زمینه تعیین می‌یابد.

۲- چو زن شاه شد کارها گشت خام (دهخدا، ۱۳۸۸، ۶۴۹):

تقابل‌های موجود در این مثل عبارتند از زن/مرد، خام/پخته، کار/بیکاری و شاه/رعیت. در تفسیر سلسله‌مراتب ضرب‌المثل باید گفت زن برتر از مرد، پخته برتر از خام، کار برتر از بیکاری و شاه برتر از رعیت در نظر گرفته شده است. صدای معترض در این ضرب‌المثل صدای زن/دختر است که توانایی وی در اداره امور زیر سوال رفته است. سویه دیگر این مثل انجام کار و نیز حکمرانی توسط زنان است هرچند که کارها خام می‌شود اما خود این سرخی برای وارونه‌سازی بعدی است. پی‌رنگ این مثل هم از نوع هجو است و فقدان دورنمای چیرگی بر این ناتوانی. با این همه، زنان شاه می‌شوند ولو این که کارها خام گردد. پس استثنای شاهی زنان در خود مثل وجود دارد که می‌توان با واژگون‌سازی سلسله‌مراتب مثل و بازسازی آن از ناگفته‌ها پرده برداشت. این که «چو مرد شاه شد کارها گشت خام» یا «چون زن شاه شد کارها گشت پخته». بدین ترتیب، با بازروایت روایت موجود نسبت به تغییر انحصار جای‌گاه‌های مهم اجتماعی و خانوادگی برای مردان اقدام می‌گردد.

۳- چون نصیحت نیایدت در گوش/اگر سرزنش کنم مخروش (دهخدا، ۱۳۸۸، ۶۶۸):

پذیرش/عدم‌پذیرش، خروش/سکوت، بزرگ/کوچک، زن/مرد، سرزنش/عدم سرزنش تقابل‌های موجود در این مثل هستند. سلسله‌مراتب حاکم بر ضرب‌المثل بدین شکل است که پذیرش برتر از عدم پذیرش، سکوت بهتر از خروش، بزرگ برتر از کوچک، مرد برتر از زن و عدم سرزنش بهتر از سرزنش است. صدای خاموش، کوچک‌ترها و زنان/دختران هستند چرا که آنان در صورت عدم پذیرش مستوجب سرزنش هستند. سویه دیگر مثل تمایل به نپذیرفتن نصیحت و سکوت از سوی کوچک‌تران و زنان است که البته نفی می‌شود اما در متن رخ می‌دهد. پس پی‌رنگ مثل حاضر کمدی است. بنابراین، خروش و نافرمانی کوچک‌ترها و زنان استثنای قاعده اعلام تابعیت و نصیحت‌پذیری است و از طریق سکوت به مقاومت در برابر خط اصلی می‌پردازند. پس می‌توان سلسله‌مراتب روایت را به این شکل بازسازی کرد که: «چون نصیحت نیایدت در گوش/اگر سرزنش نکنم»، یا «چون نصیحت نیایدت در گوش/اگر سرزنش کنم مخروش». بدین ترتیب، دعوت به سکوت و پذیرش نصیحت وجه مثبت خود را از دست می‌دهد و زمینه سلطه بزرگ‌ترها و مردان متزلزل می‌گردد.

۴- هرگز به نکویی نرسد مرد سبکسار (دهخدا، ۱۳۸۸، ۱۹۷۰):

تقابل‌های بدی/نکویی، مرد/زن، هرگز/همیشه و سبکسار/باوقار از تقابل‌های این ضرب‌المثل هستند. در این تقابل‌ها، نکویی برتر از بدی، مرد برتر از زن، همیشه بهتر از هرگز و وقار برتر از سبک‌سری است. صدای معترض صدای زن/دختر است که سبک‌سری به‌عنوان رفتاری ناپسند و زنانه به او نسبت داده می‌شود. سویه دیگر روایت نکویی مرد باوقار است. پی‌رنگ مثل حاضر کمدی است چون مرد با وقار می‌تواند به نکویی برسد و از دور شود. پس با تغییر پی‌رنگ به رمانتیک می‌توان سلسله‌مراتب حاکم بر تقابل‌ها را واژگون ساخت و سامان جدیدی برای آن قائل گردید. بدین ترتیب، ضرب‌المثل چنین بازسازی می‌شود: «همیشه به نکویی می‌رسد مرد باوقار» یا حتی «به نکویی می‌رسد زن باوقار». در حالی که اگر پی‌رنگ به هجو تبدیل شود شاهد گزاره «هرگز به نکویی نرسد زن باوقار» خواهیم بود. با این همه، خوانش بین خطوط مثل امکان پیدایی پی‌رنگ کمدی یا تراژدی برای صدای معترض زنان را پررنگ‌تر می‌سازد.

۵- چنین گفت دانا که دختر مباد / چو باشد به جز خاکش افسر مباد (دهخدا، ۱۳۸۸، ۶۲۷):

تقابل‌های موجود در این ضرب‌المثل عبارتند از: دانا/ نادان، دختر/پسر، هستی/ نیستی و مرگ/زندگی. سلسله‌مراتب حاکم بر تقابل‌ها بدین شکل است که دانایی برتر از نادانی، پسر بودن برتر از دختر بودن، هستی برتر از نیستی و زندگی برتر از مرگ است. صدای معترض صدای دختر/زن است که مستحق مرگ دانسته شده است و نیز مادر کودک که به واسطه زن بودن، نادان است و اظهار نظر وی دارای اهمیت نیست ضمن آن که صدای دیگران خارج از دوگانه زن/مرد مانند صدای نادان نیز شنیده نمی‌شود. بنابراین، زن و نادان صدای فرودست مثل هستند. در این جا، دانایی در انحصار مرد و وی مرجع تشخیص و تصمیم‌گیری درباره زن است. پس اگر مثل را واژگون کنیم با عبارت «چنین گفت نادان که دختر مباد» می‌توان مرکزیت دانا را متزلزل ساخت و زمینه را برای تفسیر مثبت دختر نزد دانا مهیا کرد و دانایی را از انحصار مردانگی خارج کرد. بدین ترتیب، برغم پی‌رنگ هجو حاکم بر مثل امکان تغییر آن به پی‌رنگ کم‌دی یا تراژدی وجود دارد. در نتیجه، بازسازی‌هایی مانند «چنین گفت دانا که دختر مباد» یا «چنین گفت دانا که پسر مباد» امکان حضور می‌یابند.

۶- خجسته زنی کو ز مادر نژاد (دهخدا، ۱۳۸۸، ۷۱۶):

در این مثل، خجسته/گجسته، مرد/زن و زایش/عدم زایش از جمله دوگانگی‌ها هستند. سلسله‌مراتب حاکم بر دوگانگی‌ها عبارتند از خجستگی برتر از گجستگی، مردی برتر از زنی و زایش برتر از عدم زایش است. صدای غائب و البته فرودست صدای زن و صدای کودک (دختر) است که نبودنش در این جهان مرجع و خوش‌یمن دانسته شده است. سویه دیگر روایت با واژگونی سلسله‌مراتب حاکم می‌تواند چنین باشد که «خجسته زنی کو ز مادر نژاد». این روایت واژگونه می‌تواند پی‌رنگ حاکم هجو را متزلزل سازد و از استثنای زایش در متن برای بیان بین خطوط متن استفاده کند که همان موضوع قابلیت زاینده‌گی زن است. پس زن با این ظرفیت امکان قرار گرفتن در پی‌رنگی کم‌دی می‌یابد که طی آن در آینده نزدیک از گجستگی به خجستگی ارتقا یابد.

۷- زن که مستور و نیک‌خو باشد / نیست عیب‌ار نه خوبرو باشد (دهخدا، ۱۳۸۸، ۹۲۶):

دوگانگی‌های درون این ضرب‌المثل عبارتند از زن/مرد، مستور/نامستور، نیک‌خو/بدخو، خوبرو/زشت و عیب/کمال. سلسله‌مراتب حاکم بر دوگانگی‌ها بدین شکل است که مرد برتر از زن، نیک‌خویی برتر از بدخویی، خوبروی بهتر از زشتی و کمال برتر از عیب است. در این جا از زن خواسته می‌شود تا مستور و در حاشیه بماند حتی اگر خوبرو باشد. زن حاضر اما صدایش غایب است و قادر به ابراز نظر در این زمینه یا در مورد مردان نیست. پی‌رنگ حکایت نه هجو بلکه تراژدی است. زن در عرصه عمومی حاضر نیست اما با ردپای نیک‌خویی امکان‌هایی از حاشیه و حرکت به متن دارد. لذا با یافتن استثنای نیک‌خویی امکان بازسازی ضرب‌المثل بدین صورت خواهد بود که «زن که نیک‌خو و خوبرو باشد/ نیست عیب‌ار نه نامستور باشد». لذا تضادی میان خوبروی و نامستوری زن وجود ندارد و تلازم ضروری میان نیک‌خویی و مستوری برقرار نیست.

۸- سگ باش، برادر خرد مباحش (دهخدا، ۱۳۸۸، ۹۸۲):

تقابل‌های موجود در این ضرب‌المثل شامل برادر/خواهر، بزرگ‌تری/کوچک‌تری است. سلسله‌مراتب تقابل‌ها بدین صورت است که برادر بودن بهتر از خواهر بودن و بزرگ‌تری بهتر از کوچک‌تری است. صدای غائب صدای خواهر/دختر است. پی‌رنگ مثل، تراژدی است که در آن خواهر/زن با کوچک‌تری همراه گشته و هم‌سنگ سگ تلقی شده است. با این همه، سویه دیگر روایت بزرگ‌تری است که طی زمان می‌تواند شامل خواهر هم بشود و به او صدا ببخشد و از هم‌سنگی سگ بودن رهایی بخشد. پس بین خطوط متن همان امکان بزرگ‌تر شدن خواهر است که باعث می‌شود بتوان به بازسازی مثل به صورت «سگ مباحش، خواهر خرد باش» پرداخت.

۹- پیش زنان راز هرگز مگوی (دهخدا، ۱۳۸۸، ۵۲۴):

تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی

دوگانگی‌های درون این ضرب‌المثل عبارت از زن/مرد، راز/غیرراز، گفت/سکوت، هرگز/همیشه و خودی/غیرخودی هستند. سلسله‌مراتب این تقابل‌ها شامل برتری مرد بر زن، راز بر غیرراز، سکوت بر گفت، هرگز بر همیشه و خودی بر غیرخودی است. صدای غایب و خاموش در این‌جا زن است. مردان درباره زنان سخن می‌گویند و زنان غیرمستقیم دعوت به سکوت می‌شوند. رد نقیض حکایت «گفتن» است که می‌توان با واژگونی آن به سامان جدید حکایت دست یافت: «پیش زنان راز همواره بگوی». بدین ترتیب، پی‌رنگ تراژدی حاکم بر مثل می‌تواند تبدیل به کمدی شود و زنان به نفی انحصار رازگویی مردان امیدوار گردند.

۱۰- پدر کز من روانش باد پر نور / مرا پیرانه پندی داد مشهور - که از بی‌دولتان بگریز چون تیر / وطن در کوی صاحب دولتان گیر (دهخدا، ۱۳۸۸، ۵۰۱):

بی‌دولتی/دولت‌مندی، تن/روان، پیر/جوان، زن/مرد، نور/تاریکی و گریختن/گیر افتادن، تقابل‌های موجود در این ضرب‌المثل هستند. سلسله‌مراتب حکم بر این تقابل‌ها عبارتند از دولت‌مند برتر از بی‌دولت، روان برتر از تن، پیر برتر از جوان، مرد برتر از زن و گریختن برتر از ماندن است. صدای غایب صدای زن و بی‌دولت‌ها است. مرجع پند مرد است که پیرانه پند می‌دهد، صاحب روان است، روانش پر نور و متصل به دولت‌مردان است. در مقابل، زن فاقد روان و تنها صاحب تن، حاضر در تاریکی، فاقد پیرانگی و قدرت پند و هم‌نشینی بی‌دولتان است. پی‌رنگ تراژدی که حکایت از فقدان حضور زن/مادر در تجربه‌های این جهان دارد با سرخ پیرانگی در سویه دیگر روایت که شامل مادران هم می‌شود امکان تغییر به پی‌رنگ کمدی می‌یابد و طی آن سلسله‌مراتب روایت به شکل «مادر کز من روانش باد پر نور / مرا پیرانه پندی داد مشهور». بدین ترتیب، با ساماندهی مجدد روایت این امکان برای زنان مهیا می‌شود که در کوی صاحب‌دولتان وطن گیرند و از موقعیت فرودستان خارج شوند.

۱۱- به دانش زنان کی نمایند راه (دهخدا، ۱۳۸۸، ۳۹۹):

دوگانگی‌های حاکم بر این ضرب‌المثل عبارتند از زن/مرد، دانش/جهل که در آن مرد برتر از زن و دانش برتر از جهل است. صدای غایب در این‌جا زن است که چونان سوژه شناخت مورد بررسی قرار می‌گیرد و شایسته محرومیت از دانش شناخته می‌شود. دستیابی به دانش امری ذاتی انگاشته می‌شود که زنان بدان راهی ندارند. در نتیجه زن، جاهل است. سرخ مقاومت این زنان فرودست راه‌بری آنان است که باعث می‌شود پی‌رنگ حاکم تراژدی باشد چراکه زنان به راه دانش رهنمون نمی‌شوند اما امکان راه‌بری دارند. پس می‌توان با واژگونی مثل به بازسازی این چنین آن پرداخت که «به دانش زنان همی نمایند راه» و در نتیجه حکایتی متفاوت با حکایت مسلط امکان می‌یابد.

۱۲- هر آن باغی که نخلش سر به در بی / مدامش باغبان خونین جگر بی - ببايد كندش از بيخ و از بن و گر بارش همه لعل و گوهر بی (دهخدا، ۱۳۸۸، ۱۹۰۰):

تقابل‌های موجود در این ضرب‌المثل عبارتند از سر به در/ سر به توی، زن/مرد، خرسند/خونین جگر، کندن/کاشتن و خرد/کلان. سلسله‌مراتب حکم بر این تقابل‌ها بدین صورت هستند که سر به تویی برتر از سر به دری، مردی برتر از زنی، خرسندی بهتر از خونین جگری، کاشتن بهتر از کندن و کلان برتر از خرد است. در این‌جا راوی این حق را برای مرد قائل می‌گردد که در صورت خودنمایی زن در انظار و سرپیچی از امر شوهر می‌تواند او را به شدت مجازات کند. صدای زن غایب است. مرد در مقام باغبان، مراقب زن در نظر گرفته شده و زن به نخلی تشبیه می‌گردد که اولاً بار می‌دهد و دوماً بارش می‌تواند لعل و گوهر هم باشد. این‌ها سویه دیگر روایت هستند که در حکم موارد نقض قاعده حاکم می‌توانند پی‌رنگ تراژدی را به کمدی تبدیل سازند. بنابراین، بازروایت ضرب‌المثل می‌تواند چنین باشد: «هر آن باغی که نخلش سر به تو بی / مدامش باغبان خوشحال و خوش بی؛ نباید کندش از بیخ و از بن / وگر بارش همه زهر و تلخ بی».

۱۳- زنان چون ناقصات عقل و دینند / چرا مردان ره آنان گزینند (دهخدا، ۱۳۸۸، ۹۱۹):

دوگانگی‌هایی ضرب‌المثل عبارتند از زن/مرد، ناقص/کامل، عقل/احساس، و استقلال/تبعیت؛ و سلسله‌مراتب حاکم بر آن‌ها شامل مرد برتر از زن، کامل برتر از ناقص، عقل برتر از احساس، و باید برتر از نباید است. زن شایسته پیروی کردن است و فاقد عقل نقاد که باعث می‌شود ضرورتی برای مشارکت اجتماعی آنان نباشد. در مقابل، مرد دارای عقل و دین به راه درست می‌رود و ضروری است که او راهنمای جامعه باشد. با این همه، زنان هم امکان راه‌بری دارند و عقل و دین اما به صورت ناقص آنان که باعث می‌شود پی‌رنگ تراژدی بر روایت حاکم باشد. یعنی راه‌بری، عقل و دین ناقص سه ردپای مقاومت خاموش زنان دارای صدای معترض است که با بازروایت «زنان چون کاملان عقل و دینند/ مردان باید ره آنان گزینند» امکان تغییر پی‌رنگ به کم‌دی و فرصت بهره‌گیری از عقل و دین خود برای راهنمایی جامعه می‌یابند.

۱۴- تمتعی که من از فضل در جهان بردم / همان جفای پدر بود و سیلی استاد (دهخدا، ۱۳۸۸، ۵۵۰):

پدر/مادر، پدر/پسر، استاد/شاگرد، جفا/مهربانی، لذت/درد، و فضل/جهل تقابل‌های موجود در ضرب‌المثل هستند. بازتفسیر سلسله‌مراتب بدین گونه است که پدر برتر از پسر و مادر، استاد برتر از شاگرد، مهربانی بهتر از جفا، لذت بهتر از درد، و فضل برتر از جهل است. صدای غایب، صدای مادر و شاگرد است که جایی در فضل و دانش ندارند. سویه دیگر روایت، مهربانی مادر است که در حکم استثنایی بر قاعده مسلط خشونت و جفای پدر امکان حضور می‌یابد و پی‌رنگ تراژدی را به کمی مبدل می‌کند. همین مهربانی می‌تواند مقاومت خاموش زن در برابر خشونت مردانه و البته بزرگ‌تری استاد باشد. پس روایت به این شکل واژگون می‌شود: «تمتعی که من از فضل در جهان بردم / همان مهربانی مادر بود و نوازش استاد» یا «زیانی که من از جهل در جهان بردم/ همان جفای پدر بود و سیلی استاد».

۱۵- بهین زنان جهان آن بود / کزو شوی همواره خندان بود (دهخدا، ۱۳۸۸، ۴۸۱):

زن/مرد، خندان/گریان، همواره/گاهی اوقات و بهترین/بدترین تقابل‌های موجود در متن هستند که بازتفسیر سلسله‌مراتب آن به صورت مرد برتر از زن، خندان بهتر از گریان و بهترین برتر از بدترین است. وظیفه زن در مقام فرودست تلاش برای جلب رضایت فرادستان است که البته باید به شکل مستمر و دایمی صورت بگیرد. این نظام سلسله‌مراتبی، نسل به نسل با پذیرش این نقش‌ها توسط زن و مرد ادامه می‌یابد. سویه دیگر روایت، خندان بودن و امکان کمال زن است. زن اگر همواره خوب باشد شوهرش خندان خواهد بود. پس زن می‌تواند بهترین باشد و او نیز می‌تواند مانند شوهرش خندان باشد. باز هم تراژدی روایت امکان تبدیل به کم‌دی را خواهد یافت. لذا بازروایت ضرب‌المثل به صورت «بهین مردان جهان آن بود/ کزو زن همواره خندان بود» یا «بهین زنان جهان آن بود / کزو خود همواره خندان بود» است. بدین ترتیب، با تغییر سلسله‌مراتب دوگانگی، هم خندیدن از انحصار مردان خارج می‌شود و هم زن دیگر ابزار محض مردان نخواهد بود.

۱۶- زن بلا باشد به هر کاشانه‌ای / بی‌بلا هرگز مبادا خانه‌ای (دهخدا، ۱۳۸۸، ۹۲۱):

تقابل‌های موجود در این ضرب‌المثل عبارتند از زن/مرد، بلا/نعمت، کاشانه/ویرانه، حضور/عدم حضور که بازتفسیر سلسله‌مراتب آن عبارت است از مرد برتر از زن، نعمت بهتر از بلا، کاشانه بهتر از ویرانه و حضور برتر از عدم حضور است. زن صدای معترض است نه صرفاً صدای خاموش چون او به بلا تشبیه می‌شود یعنی حضور دارد و اثرگذار است. لذا پی‌رنگ حکایت کم‌دی است. خانه بدون زن قابل تصور نیست و حضور زن در کاشانه و نه ویرانه تصور می‌گردد. حضور و کاشانه سرخ‌های سویه دیگر روایت هستند که امکان حرکت بین خطوط را به زن می‌دهند و بازروایت «زن نعمت باشد به هر کاشانه‌ای / بی‌نعمت هرگز مبادا خانه‌ای».

۱۷- به گفتار زنان هرگز مکن کار/ زنان را تا توانی مرده انگار (دهخدا، ۱۳۸۸، ۴۵۴):

دوگانگی‌های این ضرب‌المثل عبارتند از زن/مرد، مرده/زنده، کردار/گفتار؛ و بازتفسیر سلسله‌مراتب آن شامل مرد برتر از زن، زنده برتر از مرده و کردار برتر از گفتار است. مجموع دوگانگی‌ها این روایت را می‌سازد که: «به گفتار مردان همیشه کن کار / مردان را تا توانی زنده انگار». با این همه، سرخ‌های مقاومت خاموش زنان در خود متن موجود است: امکان گفتار زنان و عمل بر اساس

آن. بار دیگر تراژدی زنان امکان کم‌دی می‌یابد تا بازروایت «به گفتار زنان همواره کن کار/ زنان را تا توانی زنده انگار» سامان یابد. بدین ترتیب، استثنای کار بر اساس گفتار زنان باعث تزلزل قاعده مسلط بی‌اعتمادی به گفتار زنان می‌گردد.

۱۸- کسی کو بود مهتر انجمن / کفن بهتر او را ز فرمان زن (دهخدا، ۱۳۸۸، ۸۴۳):

تقابل‌های موجود در متن شامل کس/ناکس، مهتر/کهنتر، زن/مرد، انجمن/زن، بهتر/بدتر و فرماندهی/فرمان‌بری هستند. سلسله‌مراتب حاکم بر متن عبارت است از برتری کس بر ناکس، مرد بر زن، انجمن بر زن، مهتری بر کهنتری، بهتر بر بدتر و فرمان‌دهی بر فرمان‌بری است. کهنتران و زنان صداهای معترض متن هستند. فرمان‌دهی از آن مردان و فرمان‌بری وظیفه زنان است. زنان و مهتران فرودست مردان و مهتران هستند. سویه دیگر روایت و استثنای متن حضور زن در انجمن است. اگرچه راوی مردسالار چنان روایت می‌کند که انجمن را در مقابل زنان قرار می‌دهد ولی چاره‌ای ندارد جز پذیرش استثنای حضور زن در انجمن اما نمی‌خواهد فرمان انجمن را به زن بسپارد. پس حضور زن در انجمن رد بین خطوط و زمینه مقاومت خاموش زن است که باعث بازسازی روایت مسلط به شکل زیر می‌گردد: «کسی کو بود مهتر انجمن / همان بهتر او را به فرمان زن» یا «کسی کو بود مهتر انجمن / کفن بهتر او را جز به فرمان زن».

۱۹- مرد نامی ولیک کم ز زنی (دهخدا، ۱۳۸۸، ۱۱۸۲):

دوگانگی‌های موجود در این متن عبارتند از مرد/زن، نام/بی‌نام، کم/زیاد و ذات/صورت از جمله دوگانگی‌های این ضرب‌المثل است. سلسله‌مراتب حاکم بر متن شامل مرد برتر از زن، نام برتر از بی‌نامی، زیاد برتر از کم است. زن نماد کمی و بی‌نامی است. بی‌رنگ حاکم، تراژدی است. سویه دیگر روایت، کم بودن زن است که باعث می‌شود صدایش غایب اما حاضر باشد هرچند که او کمتر از مرد است. پس وقتی روایت بدین‌شکل بازسازی شود که «زن نامی و لیک کم ز مردی» یا «زن نامی و لیک بیش ز مردی» کم‌دی خلق می‌شود که در آن زن دیگر مساوی با کمی و بی‌نامی نیست.

۲۰- زن از پهلوی چپ شد آفریده/ کس از چپ راستی هرگز ندیده (دهخدا، ۱۳۸۸، ۹۲۱):

تقابل‌های موجود در این متن عبارتند از: زن/مرد، چپ/راست، راستی/کژی، ندیدن/دیدن، هرگز/همیشه، کس/ناکس، آفریده/نآفریده. سلسله‌مراتب حاکم بر متن شامل مرد برتر از زن، راست برتر از چپ، راستی برتر از کژی، دیدن برتر از ندیدن، همیشه برتر از هرگز، کس بهتر از ناکس، آفریده برتر از نآفریده است. زن ناکس نماد کژی، نقصان و ندیدن است. اما همین زن مانند مرد آفریده می‌شود هرچند از پهلوی چپ و در مسیر کژی زندگی می‌کند. پس آفریدگی سویه دیگر و استثنای این متن است که به زن مقاومت خاموش می‌بخشد تا از بی‌رنگ تراژدی به کم‌دی سوق یابد. پس با واژگون‌سازی روایت به شکل «زن از پهلوی راست شد آفریده/ کس از راست کژی هرگز ندیده»، زن چون فاعل شناسا حضور می‌یابد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به دنبال واسازی جایگاه و نحوه بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی در مقام رسوب‌گاه فرهنگ عامه ایران است. هدف نشان دادن ساختار ایدئولوژیک حاکم بر متن، بی‌ثبات‌سازی مرکزیت‌طلبی موجود در متن و آشکارسازی امکانات درونی آن برای مقابله با قطعیت و انسجام ظاهری متن است. بررسی ضرب‌المثل‌های ۲۰ گانه نشان می‌دهد که در تمامی مثل‌ها دوگانگی‌های متضادی هم وجود دارد که به تناسب محتوا گوناگون هستند اما تقابل زن/مرد تقابل ثابت همه آن‌ها است و در همه مثل‌ها مرد جایگاهی فرادست و زن فرودست است. این فرودستی باعث خاموشی صدای زنان در مقام تأثیرگذاری اجتماعی می‌گردد و همواره چنان موجوداتی احساساتی، ضعیف، اهل گریستن، ناپخته، ناتوان در اداره امور، سزاوار سکوت و سرزنش، دارای رفتار سبک‌سرانه، مستحق نیستی، فاقد خرد و دانایی، مستور ماندگی، کوچک بودگی، غیرخودی بودن، فاقد روان بودن، بی‌دولت بودن، اهل تاریکی، غرق در جهل، شایسته سر به تو بودگی، ناقص در عقل و دین، ابزار مردان بودن، بلا بودن، فرمان‌بری، بی‌نامی، ناکسی و کژی بازنمایی می‌شوند. اما این روایت دارای سویه دیگری هم هست که امکانات ناقص روایت مسلط در متن هستند و به فرودستان زن اجازه صدا یابی می‌دهند. ردهایی که به فرودستان امکان مقاومت در برابر سلسله‌مراتب حاکم می‌دهد. خندیدن، کارکردن،

تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی

نصیحت‌ناپذیری، زایش‌گری، خوبرویی، گفتن، حضور، راه‌بری، باردهی، عقل و دین (ناقص)، مهربانی، بهین‌بودگی، در کاشانه بودگی، گفتار، و در انجمن‌بودگی از جمله این امکانات مقاومت زنان فرودست خاموش است که قاعده حاکم مردسالاری را دستخوش تزلزل می‌کنند. پی‌رنگ مسلط ضرب‌المثل‌های منتخب عمدتاً تراژدی است که در آن زنان دنیای اجتماعی را از دست داده‌اند اما وجود ردهای نقیض زمینه‌رهایی موقت آنان از شکست کنونی و ترسیم پی‌رنگی کم‌دی‌گونه مهیا می‌سازد. بدین ترتیب، مشخص می‌گردد که «همه چیز درون متن هست» و با بهره‌گیری از امکانات درونی متن می‌توان انسجام ظاهری آن را درهم شکست و پی‌رنگ حاکم بر متن را تغییر داد. نتیجه کار بازروایت‌گری روایت مسلط از طریق واژگون‌سازی سلسله‌مراتب حاکم بر متن است که نشان می‌دهد روایت چگونه می‌تواند بازی آزاد تقابل‌های دوگانه در ورای سلسله‌مراتب شود و زنان جایگاه متفاوتی در روایت‌گری مجدد یابند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

امید ممتاز نویسنده مسئول این مقاله است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی؛ ترکرانی، مجتبی و حق‌ندری، ایرج (۱۳۹۲). تحلیل کیفی نگرش توسعه‌ای در ادبیات عامیانه: با تأکید بر ضرب‌المثل‌های لری. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۱ (۱)، ۹۲-۳۴.
- اعتزادی، شیدا (۱۳۸۸). نظری بر نظام حقوقی و مدنی زن در ایران باستان. *مجله فرهنگ*، ۷۰، ۶۸-۴۷.
- ام‌بوژه، دیوید (۱۳۸۰). تحلیل واسازی. *رسانه*، ۱، ۹۹-۷۹.
- امین‌الرعایا، پروین؛ شریفی، شهلا؛ الیاسی، محمود (۱۳۹۳). بررسی ویژگی‌های منتسب به زنان در ضرب‌المثل‌های فارسی. *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، ۱۲ (۳۴)، ۱۲۰-۸۹.
- پشوتنی‌زاده، آزاده (۱۴۰۰). ضرب‌المثل‌های دری بهدینی زرتشتیان ایران و تأثیر آن بر نقش‌مایه‌های هنر زرتشتی دوزی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۳ (۴)، ۸۷-۶۱.
- خاتمی، محمود (۱۳۸۶). دریدا و ساختارشکنی. فصلنامه فلسفی، *عرفانی و ادبی اشراق*، ۴ و ۵، ۲۲۳-۲۱۴.
- دریدا، ژاک (۱۳۹۰). *درباره گراماتولوژی*. ترجمه: مهدی پارسا، تهران: رخداد نو.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸). *امثال و حکم*. جلد اول، پانزدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸). *امثال و حکم*. جلد دوم، پانزدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸). *امثال و حکم*. جلد سوم، پانزدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸). *امثال و حکم*. جلد چهارم، پانزدهم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- روح‌الامینی، محمود (۱۳۸۲). *گرد شهر با چراغ در مبانی انسان‌شناسی*. تهران: نشر عطار.
- سیبیک، پیری (۱۳۸۴). *ادبیات فولکلور ایران*. تهران: انتشارات سروش.
- سیدمن، استیون (۱۳۸۸). *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی*. ترجمه: هادی جلیلی، نشر نی.
- صادقی‌منش، علی؛ علوی‌مقدم، مهیار؛ استاجی، ابراهیم (۱۳۹۶). بررسی همسنگ جایگاه زن در ضرب‌المثل‌های امثال و حکم و فرهنگ ضرب‌المثل‌های آکسفورد بر بنیاد دیدگاه‌های روان‌شناختی آلفرد آدلر و اریک برن. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۵ (۱۷)، ۷۰-۴۷.
- فرستی جویباری، رضا؛ نبئی، مینا (۱۳۹۲). بررسی جایگاه زنان در امثال و حکم فارسی با رویکرد جامعه‌شناسی. *تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی*، ۵ (۱۶)، ۱۷۶-۱۴۵.
- ممتاز، امید؛ نوری، هادی؛ چاوشیان، حسن (۱۴۰۲). تحلیل واسازی بازنمایی زن در ضرب‌المثل‌های فارسی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۷ (۴)، ۱۲-۲۳.

کریمی، جلیل؛ قلی‌پور، سیاوش؛ علیمرادی، زینب (۱۳۹۹). بازنمایی هویت زن در ضرب‌المثل‌های لکی. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۲ (۴): ۶۵-۸۸.

موحدی، مجید؛ عسکری چاوردی، محمد جواد؛ یادعلی، زهرا (۱۳۹۱). تحلیلی جامعه‌شناختی از ضرب‌المثل‌های زنانه در شهرستان لامرد استان فارس. *زن در فرهنگ و هنر*، ۴ (۲)، ۱۲۰-۱۰۱.

نوریس، کریستوفر (۱۳۸۸). *شالوده شکنی*. ترجمه پیام یزدانجو، چاپ دوم، نشر مرکز.

References

- Abou-Zaid A. S. (2013). The U.S. Folklore, Proverbs, and Economic Behavior. *ECONOMICS & SOCIOLOGY*, 2 (6), pp 126-134.
- Abrams, M. H. (2005). *A Glossary of Literary Terms*. 8th ed. Thomson Wadsworth.
- Bennington. G. (1993). *JACQUES DERRIDA*, The University of Chicago Press, USA.
- Bressler, Charles, (1994). *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice*. Prentice-Hall Inc.
- Derrida, J. (1990). *Some Statements and Truisms about Neo-Logisms, Newisms, Postisms, Parasitisms, and other Small Seismisms*, trans. Anne Tomiche, in *The States of 'Theory': History, Art and Critical Discourse*, ed. David Carroll, Columbia University Press.
- Derrida, J. (1991). *Letter to a Japanese Friend*, trans. David Wood and Andrew Benjamin, in *A Derrida Reader: Between the Blinds*, ed. Peggy Kamuf, Harvester.
- Derrida, J. (1995). *Points: Interviews, 1974-1994*, Stanford University Press.
- Godfrey H. (2011). A Sociological Interpretation of Proverbs: The Wisdom of Care and Social Responsibility. A Challenge to the Evangelical Church. *The South African Baptist Theological Journal*, 20 (6), pp 52-59.
- Granbom-Herranen L. (2010). women's place in Finnish proverbs from childhood. *Folklore* 46, pp 95-110.
- Mekusi, B. (2007). WORLD And Woe: A Sociological Reading of Proverbs as an Enduring Therapy Among The Yorubas, *AFRICAN JOURNAL OF INDIGENOUS KNOWLEDGE SYSTEMS* 6 (1), pp 26-36.
- Nikolaeva O.V. &Yakovleva E. A. (2015). The Pragmatics of Chinese Proverb Quoting in the English and the Russian-Language Mass Media of PRC. *Asian Social Science*, 11 (15), pp 211-20.
- Sarup, Madan (1996). *Identity, Culture and the Postmodern World*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Syzdykov K. (2014). Contrastive Studies on Proverbs. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 136, pp 318-321.
- Vosoughi M. & Abdollahi A. (2013). A Sociological Study of the Culture of Development in Hawrami Proverbs. *IAU International Journal of Social Sciences* 3 (3), pp 23-30.
- Wahyuni N. S. (2019). Local Wisdom in Sumbawa's Proverb, Indonesia. *European journal of behavioral sciences*, 2 (1), pp 1-5.
- Williams, R. (1976). *Keywords: A vocabulary of culture and society*, Fontana.
- Zhao, W. (2012). An Analysis of Social Proverbs from the Perspective of Cultural Semiotics, *Theory and Practice in Language Studies*, 2(10), pp 2073-2080.